

ROZDZIAŁ 24

ROLA KOMISJI DS. AUDYTU WE WSPIERANIU EFEKTYWNEGO NADZORU KORPORACYJNEGO

*Monika Marcinkowska**

Wprowadzenie

Sprawozdawczość finansowa przedsiębiorstw chyba nigdy nie zaspokajała w pełni oczekiwań jej odbiorców. Zawsze krytykowano standardy i normy rachunkowości: są albo zbyt ubogie, albo zbyt rozbudowane, wprowadzane rozwiązania są albo zbyt skomplikowane, albo zbyt proste i nie uwzględniają niektórych specyficznych przypadków, normy uważane są albo za zbyt ogólne, albo też za zbyt szczegółowe. Na serię skandali wywołanych tzw. „rachunkowością kreatywną” zareagowano m.in. falą krytyki standardów rachunkowości i tworzących je ciał regulacyjnych. Tymczasem okryte złą sławą przypadki w swej istocie nie miały niczego wspólnego z kreatywną rachunkowością – ta bowiem wykorzystuje jedynie luki bądź nieścisłości prawne, lecz nie stosuje rozwiązań nielegalnych – lecz były świadomie popełnianymi oszustwami i niezgodnymi z prawem praktykami.

Aby wszakże zapobiec rozprzestrzenianiu się tego zjawiska i ukrócić możliwość stosowania tak oszustw, jak i kreatywnej rachunkowości, wzmożono prace nad reformą zasad sprawozdawczości. Wiele ciał regulacyjnych i środowiskowych zaczęło wysuwać szereg propozycji mających służyć poprawie wiarygodności sprawozdań finansowych. Równolegle do przekształceń dokonywanych w systemie zasad sprawozdawczości finansowej prowadzone są prace nad nadzorem nad prawidłowością i wysoką jakością sprawozdań, sprawowaną przez niezależnych audytorów. Opinia biegłego rewidenta na temat sprawozdania finansowego ma – w założeniu – uwiarygodnić je. Jednakże skandale księgowe nadszarpięły także zaufanie do audytorów, gdyż i oni byli zaangażowani w oszustwa i ich tuszowanie. Niezbędna okazała się zatem restytucja godnych postaw nie tylko kierownictw spółek i ich księgowych, ale także i biegłych rewidentów. Oprócz wdrażanych zmian w prawie rachunkowości wprowadzane są także rozmaite rozwiązania systemowe,

* Dr, Uniwersytet Łódzki, Łódź.

zwiększające nadzór nad spółkami oraz nakładające na kierownictwo spółki osobistą odpowiedzialność za publikowane sprawozdania.

Jedna ze ścieżek prowadzących do odbudowy zaufania do sprawozdań finansowych oraz spółek je sporządzających, akcentuje możliwość i konieczność wykorzystania narzędzi nadzoru korporacyjnego. W kodeksach ładu korporacyjnego – określających zasady kierowania spółką i sprawowania nad nią kontroli – uwzględnia się między innymi postulat dotyczący ujawniania informacji na temat działalności przedsiębiorstwa i jej wyników oraz wyboru audytora i zapewnienia jego niezależności. W niektórych systemach prawnych wymagane jest, by rada nadzorcza (lub rada dyrektorów) spółki wyodrębniła w swej strukturze komisję ds. audytu. Na organ ów delegowana jest odpowiedzialność za zapewnienie legalności i wysokiej jakości sprawozdań finansowych podmiotu.

Podstawy prawne i organizacja komisji ds. audytu

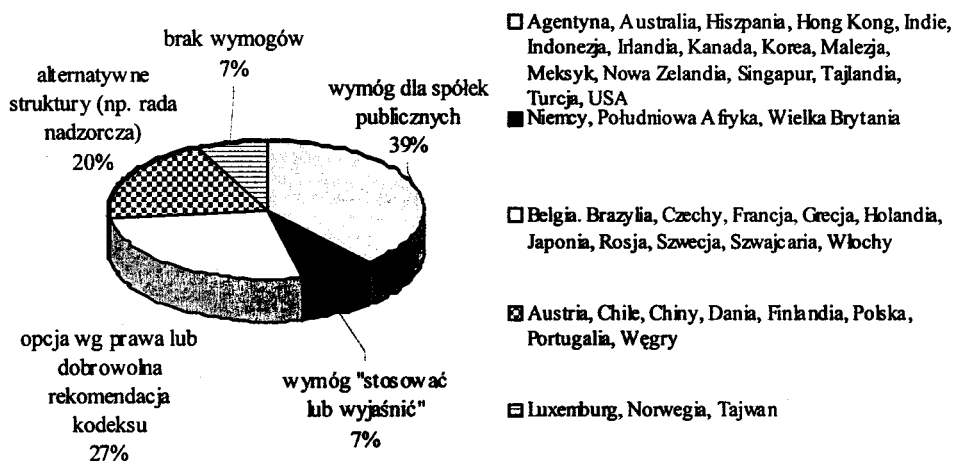
Wiele krajów opracowało już regulacje prawne stawiające spółkom publicznym wymóg powołania komisji ds. audytu oraz określające cel i zasady ich funkcjonowania. Niektóre jurysdykcje precyzują bezwzględne wymagania w tym zakresie, inne zaś zawierają ów wymóg jako opcję prawną lub wysuwają w kodeksach jako rekomendację (której wypełnienie bądź nie jest dobrowolne), bądź też wymagają wypełnienia owej zasady lub wyjaśnienia ewentualnego braku jej realizacji. W wielu systemach stosowane są alternatywne struktury (np. rada nadzorcza odrębna od zarządu), których zakres obowiązków i uprawnień uwzględnia zadania stawiane komisji ds. audytu¹. Coraz mniejsza ilość państw nie posiada regulacji w tym zakresie. Z badań przeprowadzonych w 41 krajach przez konsultantów PricewaterhouseCoopers wynika, że wymóg lub rekomendacja istnienia komisji ds. audytu są coraz powszechniejsze (por. rysunek 1).

Amerykańska ustawa o ochronie inwestorów (tzw. *Sarb-Ox*)² wymaga, by spółki publiczne posiadały w strukturach nadzorczych komisję ds. audytu. Komisja ta (lub ekwiwalentne ciało) „ustanawiana jest spośród członków rady dyrektorów emitenta dla celów sprawowania nadzoru nad procesami rachunkowości i sprawozdawczości finansowej spółki oraz nad badaniem jej sprawozdań finansowych”. W przypadku, gdy nie została wyodrębniona taka

¹ Powoływanie takiej komisji nie jest wówczas wymagane, choć część spółek dobrowolnie je tworzy.

² *An Act to protect investors by improving the accuracy and reliability of corporate disclosures made pursuant to the securities laws, and for other purposes* (Sarbanes – Oxley Act), HR 3763, 23.01.2002.

komisja, jej obowiązki spoczywają na całej radzie dyrektorów. Członek komisji ds. audytu musi być jednocześnie członkiem rady dyrektorów (rady nadzorczej). Stawia się przy tym bezwzględny wymóg, by była to osoba niezależna. Komitetowi przysługuje ponadto prawo powołania niezależnego doradcy, jeśli uważa to za konieczne w realizacji swych zadań.

Rys. 1. Wymogi odnośnie istnienia komisji ds. audytu

Źródło: opracowanie własne na podstawie Gilmour G., Wong-Ariyaporn S., *Audit Committees. Good practices for meeting market expectations*, PricewaterhouseCoopers, 2003.

Komisja ds. audytu jest bezpośrednio odpowiedzialna za wybór, wynagrodzenie i nadzór nad pracą biegłego rewidenta (może nim być wyłącznie zarejestrowana spółka audytorska) wynajętego przez spółkę. Biegły rewident raportuje bezpośrednio do komisji. Wszystkie usługi – zarówno związane z badaniem sprawozdań, jak i usługi pozaaudytowe – świadczone przez biegłego rewidenta spółki muszą być uprzednio zatwierdzone przez komisję ds. audytu. Ustawa wymaga, by raport przygotowywany dla komisji przez audytora zawierał informacje na temat: wszystkich istotnych zasad i polityk rachunkowości, wszystkich ewentualnych dopuszczalnych alternatywnych metod ujęcia informacji finansowej według standardów rachunkowości, które omawiano z kierownictwem spółki (ze wskazaniem podejścia preferowanego przez audytora) oraz na temat wszelkiej istotnej korespondencji pomiędzy audytorem a kierownictwem spółki.

Komisja powinna posiadać procedury odnoszące się do zasad postępowania z:

- otrzymanymi skargami dotyczącymi kwestii z obszaru rachunkowości, kontroli wewnętrznej w zakresie rachunkowości i badania sprawozdań finansowych,
- poufnymi, anonimowymi informacjami otrzymanymi od pracowników, dotyczącymi niejasnych kwestii związanych z rachunkowością lub audytem.

Brytyjski dokument regulujący kwestie związane z nadzorem korporacyjnym stawia wymóg posiadania formalnych i przejrzystych ustaleń odnośnie sposobu, w jaki rada dyrektorów będzie wdrażać zasady dotyczące sprawozdawczości finansowej i kontroli wewnętrznej oraz utrzymywania właściwych relacji z audytorami spółki³. Wymaga się powołania komisji ds. audytu, składającej się z co najmniej 3 niezależnych dyrektorów nie pełniących funkcji zarządczych. Aby nie powodować nadmiernej koncentracji uprawnień w rękach pojedynczych osób, wskazane jest wprowadzenie zakazu jednoczesnego zasiadania w trzech głównych komisjach rady nadzorczej⁴, a także wymogu rotacyjności członków poszczególnych komisji⁵. Sugeruje się np. powoływanie członków komisji na okresy nie dłuższe niż 3 lata, które mogą być przedłużane o najwyżej dwie następne kadencje, o ile osoby te nadal pozostają niezależne⁶. W niektórych krajach regulacje zezwalają, by kadencja członków komisji trwała do 5 lat.

Rozważając optymalną ilość członków komisji oraz długość trwania jej kadencji należy mieć na względzie wpływ na efektywność funkcjonowania tego organu. Z jednej bowiem strony rozmiary komisji powinny być na tyle duże, by możliwe było odpowiednie wyważenie poglądów, opinii, a także doświadczenia. Z drugiej wszakże strony komisja musi być na tyle mała, by mogła efektywnie pracować. Zwykle za optymalny rozmiar komisji przyjmuje się 6 osób; według badań przeprowadzonych w europejskich przedsiębiorstwach około 70% komisji składa się z 3–4 osób, jedynie w Niemczech komisje większe (5–6 – osobowe) są spotykane równie często jak 3–4 – osobowe⁷. Długość okresu sprawowania funkcji przez członków komisji powinna z jednej strony zapewniać możliwość kontynuacji określonych działań, z drugiej jednak – umożliwiać dopływ nowego podejścia i doświadczeń, a także zabezpieczyć przed groźbą popadnięcia komisji

³ *The Combined Code on Corporate Governance*, Financial Reporting Council, lipiec 2003, pkt C.3.

⁴ Głównymi komisjami rady nadzorczej są: Komisja ds. Audytu, ds. Wynagrodzeń oraz ds. Nominacji.

⁵ Szerzej: D. Higgs, *Review of the role and effectiveness of non-executive directors*, Londyn 2003, s. 59.

⁶ R. Smith, *Audit Committees. Combined Code Guidance*, Financial Reporting Council, Londyn, 2003, p. 7.

⁷ G. Gilmour, S. Wong-Ariyaporn, *Audit Committees. Good practices for meeting market expectations*, PricewaterhouseCoopers, 2003, p. 20; oraz *Corporate Governance in Europe – KPMG Survey 2001/02*, KPMG, 2002 p. 27.

w rutynę. Warto przy tym zadbać o to, by kadencja członków komisji nie kończyła się w tym samym okresie – umożliwi to stopniową wymianę doświadczeń i poglądów, a przy tym zapewni kontynuację realizowanych zadań.

Zadania komisji ds. Audytu

Celem funkcjonowania komisji ds. audytu jest zapewnienie rady nadzorczej oraz inwestorów⁸, że poddane badaniu sprawozdania finansowe oraz inne informacje finansowe i niefinansowe publikowane przez kierownictwo spółki, nie wprowadzają w błąd⁹. Można zatem powiedzieć, że podstawowym skutkiem winno być zagwarantowanie uczciwości sprawozdań finansowych podmiotu. Komisja dokonuje tego poprzez sprawowanie nadzoru nad całym procesem przygotowania, badania i publikacji sprawozdań, systemem kontroli wewnętrznej (w szczególności kontroli finansowych) oraz spełnianiem wymogów prawnych.

Cel ów wyznacza główne zadania komisji. Do jej podstawowych obowiązków należą:

- stały przegląd wszystkich etapów procesu sprawozdawczości finansowej,
- monitorowanie legalności sprawozdawczości,
- ocena kwalifikacji zawodowych i personalnych kierownictwa finansowego spółki (*Chef Financial Officer* – CFO, *Chief Accounting Officer* – CAO) oraz jej audytora wewnętrznego (*Chief Internal Audit Officer*),
- monitorowanie i ocena systemów kontroli finansowej i zarządzania ryzykiem¹⁰,
- monitorowanie i ocena efektywności funkcjonowania kontroli wewnętrznej w spółce,
- rekomendacje wyboru, zasady współpracy i wynagradzania zewnętrznych biegłych rewidentów,
- ocena niezależności, obiektywizmu, uczciwości i efektywności zewnętrznych rewidentów,
- ustalenie polityki odnośnie zatrudniania audytora do przeprowadzenia usług innych aniżeli badanie sprawozdań finansowych.

Do tego katalogu dołącza się także niekiedy wymóg monitorowania warunków transakcji z podmiotami powiązanymi. Szczegółowe zadania powinny zostać konkretnie zdefiniowane i zapisane. Bardzo często powodem

⁸ Przyjmując szersze spojrzenie na odpowiedzialność spółki, można mówić o odpowiedzialności nie tylko względem inwestorów, ale wszystkich interesariuszy.

⁹ *Discussion Paper on the Financial Reporting and Audit Aspects of Corporate Governance*, FEE, Bruksela July 2003, p. 31.

¹⁰ Chyba, że istnieje odrębna Komisja ds. Ryzyka.

niskiej efektywności działań komisji ds. audytu jest bowiem nieznanomość lub niezrozumienie jej zadań.

Zadaniem o najwyższej randze jest zapewnienie właściwej jakości sprawozdań finansowych. Dotyczy to zarówno sprawozdawczości statutowej (np. publikowanych raportów rocznych), jak i sprawozdań śródrocznych, raportów bieżących i sprawozdawczości wewnętrznej. Komisja nie powinna się przy tym ograniczać do sprawdzenia jedynie wiarygodności i poprawności tych raportów, ale także oceny ich kompletności i jasności. Zakres ujawnień – zarówno w samym sprawozdaniu, jak i towarzyszących mu notach i wyjaśnieniach – w bardzo istotnym stopniu wpływa na postrzeganą jakość i przydatność raportu. Należy przy tym podkreślić, że zarówno opracowanie polityki rachunkowości, jak i prowadzenie ksiąg rachunkowych i sporządzanie sprawozdań, jest odpowiedzialnością zarządu spółki. Komisja ds. audytu powinna wszakże oceniać ową politykę i – w razie konieczności – sugerować kierownictwu dokonanie zmian w stosowanych zasadach i metodach rachunkowości. Ważnym jest by komisja była otwarta na wszelkie informacje o zaobserwowanych lub potencjalnych nadużyciach, oszustwach lub nieprawidłowościach. Każdy pracownik i członek kierownictwa spółki powinien mieć możliwość przekazania takich informacji w sposób dyskretny i poufny, a komisja każdorazowo powinna przedsięwziąć odpowiednie działania zmierzające do sprawdzenia takich doniesień.

Kolejnym ważnym obszarem zainteresowań komisji ds. audytu jest proces zarządzania ryzykiem oraz funkcjonowanie kontroli wewnętrznej. To właśnie kontroli wewnętrznej regulacje dotyczące ładu korporacyjnego przypisują szczególnie istotną rolę w zakresie zapewnienia efektywności i zgodnego z prawem funkcjonowania przedsiębiorstwa, jak również wiarygodnej sprawozdawczości. System kontroli wewnętrznej odpowiedzialny jest za monitorowanie ryzyka oraz kontrolę przestrzegania zasad zarządzania nim. Najbardziej rozpowszechnione wytyczne dla funkcjonowania kontroli wewnętrznej zawarte są w dokumencie COSO¹¹. Komitet definiuje kontrolę wewnętrzną jako „proces wykonywany przez radę nadzorczą, zarząd i inny personel, zaprojektowany w celu dostarczenia rozsądnej pewności odnośnie realizacji celów w następujących kategoriach:

- efektywność i wydajność operacji,
- wiarygodność sprawozdawczości finansowej,
- zgodność z przepisami prawa i regulacjami”.

¹¹ Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission, *Internal Control – Integrated Framework*, 1992. Dokument ów szczegółowo omawia poszczególne elementy kontroli wewnętrznej oraz prezentuje narzędzia przydatne w ocenie systemu kontroli w przedsiębiorstwie.

Raport Cadbury'ego¹² nakłada na radę dyrektorów obowiązek zapewnienia, że funkcjonuje odpowiedni system kontroli wewnętrznej, zauważając, że jest on kluczowym aspektem wydajnego zarządzania spółką. Raport rekomenduje, iżby do raportu rocznego dołączane było oświadczenie rady oraz audytora zewnętrznego na temat efektywności systemu kontroli wewnętrznej (raport Hampel'a¹³ sugeruje, by było to raczej oświadczenie na temat systemu kontroli wewnętrznej – a zatem z pominięciem słowa „efektywności”). Raport Turnbull'a¹⁴ oparty był na spostrzeżeniu, że ryzyko jest w przedsiębiorstwie i jego otoczeniu wszechobecne i nieustannie podlega zmianom. Raport uwzględnia wszelkie rodzaje ryzyka: od katastrof ekologicznych i naruszenia praw człowieka, po ryzyko finansowe. Wymogiem stawianym w raporcie jest stworzenie i funkcjonowanie w przedsiębiorstwie kontroli wewnętrznej, która uwzględniałaby ową różnorodność i zmienność.

Kierownictwo spółki jest odpowiedzialne za identyfikację, ocenę, monitorowanie i sterowanie ryzykiem oraz za stworzenie i działanie systemu kontroli wewnętrznej. Komisja natomiast powinna regularnie otrzymywać raporty od zarządu na temat efektywności funkcjonowania tych systemów oraz o wynikach badań przeprowadzonych przez wewnętrznych lub zewnętrznych audytorów. Niekiedy wymaga się, by komisja ds. audytu zatwierdzała decyzję o mianowaniu na stanowisko szefa wewnętrznych audytorów. W odniesieniu do oceny funkcjonowania systemu kontroli wewnętrznej stawia się szereg szczegółowych zadań komisji. Powinna ona m.in.¹⁵:

- zapewnić, że wewnętrzny audytor ma bezpośredni dostęp do przewodniczącego rady dyrektorów i komisji ds. audytu oraz odpowiada przez tą komisją,
- dokonywać przeglądu i oceny rocznego planu pracy kontroli wewnętrznej,
- otrzymywać okresowe raporty wyników pracy kontroli wewnętrznej,
- dokonywać przeglądu działań kierownictwa, podjętych w odpowiedzi na ustalenia i rekomendacje kontroli wewnętrznej,
- co najmniej raz do roku odbywać spotkania z wewnętrznym audytorem bez obecności kierownictwa spółki,
- monitorować i oceniać rolę i efektywność funkcji kontroli wewnętrznej w ogólnym kontekście systemu zarządzania ryzykiem spółki.

Raport ten jednocześnie podkreśla, że rada nadzorcza spółki nie powinna wyręczać komórki kontroli wewnętrznej ani zarządu spółki w monitorowaniu

¹² *Report of the Committee on the Financial Aspects of Corporate Governance (Cadbury report)*, Gee and Co. Ltd., London 1992.

¹³ *Report of the Committee on Corporate Governance (Hampel report)*, 1998.

¹⁴ Turnbull, *Internal Control: Guidance for Directors on the Combined Code*, ICAEW 1999.

¹⁵ R. Smith, *op. cit.*, p. 12.

ryzyka, a jedynie upewnić się, że istnieją stosowne systemy i mechanizmy kontrolne oraz funkcjonują efektywnie.

Szereg organizacji i instytucji opracowuje rekomendacje, wytyczne i wskazówki odnośnie zasad i metod przeprowadzania oceny systemu kontroli wewnętrznej¹⁶.

Komisja ds. audytu jest także odpowiedzialna za nadzorowanie relacji spółki z jej zewnętrznym audytorem. Przede wszystkim komisja powinna dokonywać rekomendacji związanych z wyborem, powtórным wyborem i odsunięciem od pracy biegłych rewidentów. Rekomendacja komisji przedkładana jest całej radzie nadzorczej, a formalnego wyboru dokonuje walne zgromadzenie akcjonariuszy spółki. Przedstawienie takich rekomendacji wymaga dokonania wnikliwej oceny kwalifikacji, zasobów, efektywności i niezależności audytorów. Ocena audytora opiera się na czterech kryteriach: kwalifikacje (uczciwość, kompetencje, spełnienie technicznych standardów, monitorowanie zgodności z regulacjami rewizji), ekspertyza i zasoby, skuteczność (kompetencje, procedury, kontrole jakości i zapewnienie jakości) oraz niezależność.

Kwestią o fundamentalnym znaczeniu jest zapewnienie przez komisję, że wynajęty przez spółkę biegły rewident jest niezależny. Komisja powinna mieć w tym względzie opracowane szczegółowe procedury analizy i oceny. Kodeks etyki zawodowej opracowany przez Międzynarodową Federację Rachunkowców określa dwa obszary niezależności: niezależność umysłu, jak i niezależność postaw. Niezależność umysłu jest cechą charakteru, która umożliwia wyrażanie opinii pozbawionych wpływu jakichkolwiek czynników lub osób, mogącego powodować zmianę ocen i opinii. Posiadanie tej cechy pozwala na uczciwe postępowanie, wyrażanie obiektywnych poglądów i utrzymywanie sceptycyzmu zawodowego. Niezależność postaw natomiast polega na unikaniu faktów i okoliczności, które – w ocenie osób posiadających odpowiednią wiedzę – mogłyby doprowadzić do podejrzeń, że uczciwość i obiektywizm audytora zostały nadszarpnięte. Kodeks omawia ponadto potencjalne zagrożenia niezależności oraz daje wskazówki służące ograniczeniu tych zagrożeń¹⁷.

Komisja dokonuje oceny i akceptacji zakresu badania sprawozdań finansowych oraz dokonuje przeglądu planu badania. Po zakończeniu audytu komisja dokonuje przeglądu efektów pracy biegłych rewidentów: zapoznaje się z kwestiami, które poruszano w toku badania i z oceną głównych obszarów

¹⁶ Przykładami są: Turnbull, *op. cit.*; *Implementing Turnbull: a boardroom briefing*, ICAEW, wrzesień 1999; Kroeger B., *What Audit Committees should ask about internal controls*, "CrossCurrents" 2003, Issue 15.

¹⁷ Kodeks ten jest aktualnie modyfikowany; jego nowy proponowany kształt zawarty jest w dokumencie *Proposed Revised Code of Ethics for Professional Accountants (Exposure Draft)*, IFAC, lipiec 2003.

rachunkowości oraz ocenia poziom błędów zidentyfikowanych w trakcie badania, wysłuchując przy tym wyjaśnień kierownictwa. Po zakończeniu badania komisja dokonuje oceny efektywności audytu, badając czy wypełniono wszystkie założenia planu audytu, jaka była jakość pracy audytorów (uwzględniając przy tym opinie dyrektora finansowego, głównego księgowego i wewnętrznego audytora) oraz analizując czy opinia i raport z badania świadczą o dobrej znajomości i zrozumieniu działalności spółki.

Szczególną uwagę i troskę komisji ds. audytu powinno budzić odstąpienie audytora od umowy i odmowa wydania opinii na temat sprawozdań finansowych spółki. W przypadkach takich może bowiem zachodzić obawa, że odkryto znaczne nieprawidłowości, bądź też kierownictwo spółki usiłowało wpływać na działania biegłych rewidentów.

W gestii komisji leży także zatwierdzanie umowy z audytorem, w tym w szczególności wysokości jego wynagrodzenia. Należy tu ocenić czy wynagrodzenie to jest odpowiednie oraz czy możliwe jest przeprowadzenie efektywnego badania za taką cenę.

Inną kwestią związaną ze współpracą z zewnętrznym audytorem jest powierzanie mu zadań innych aniżeli badanie sprawozdań finansowych. Wykonywanie innych prac może bowiem niekiedy wpłynąć negatywnie na niezależność biegłego rewidenta. Z jednej strony może bowiem rodzić konflikt interesów – gdy audytor wykonywałby pewne czynności, których efekt sam poddawałby następnie ocenie. Innym przypadkiem konfliktu interesów jest niebezpieczeństwo wpływania na kształt opinii i raportu biegłego rewidenta poprzez zaoferowanie mu możliwości otrzymania dodatkowych zleceń i wynagrodzenia. Niektóre kodeksy ładu korporacyjnego ograniczają zatem wachlarz usług, jakie mogą być wykonywane na rzecz spółki przez audytora przeprowadzającego badanie jej sprawozdań finansowych.

W przypadku, gdy nie istnieją takie odgórne ograniczenia, szczególnie istotne jest opracowanie i wdrożenie polityki odnośnie dodatkowych usług świadczonych przez audytora. Należy tu m.in. rozważyć ewentualny rodzaj i zakres dodatkowych prac, ocenić kompetencje biegłego rewidenta uprawniające do ich wykonania, zapewnić istnienie mechanizmów chroniących przed utratą obiektywizmu i niezależności audytora, określić zasady wynagradzania i ustalać wysokość opłat za inne usługi. Komisja powinna ustalić jakiego rodzaju usługi nie powinny być zlecane podmiotowi przeprowadzającemu badanie sprawozdań finansowych, a jakie mogą być mu powierzone (z ewentualnym wskazaniem warunków dodatkowego zaangażowania).

Podobnie jak w przypadku oceny systemu kontroli wewnętrznej, również w obszarze współpracy z biegłymi rewidentami istnieje już szereg opracowań pomocnych w kształtowaniu zasad tej współpracy oraz jej ocenie¹⁸.

Wykonywanie powyższych zadań jest procesem trudnym i żmudnym. Wymaga się zatem, by członkowie komisji poświęcali swej pracy adekwatną ilość czasu oraz by regularnie spotykali się na swych posiedzeniach. W posiedzeniach komisji powinni uczestniczyć wszyscy jej członkowie. Poza sytuacjami gdy omawiane są kwestie wymagające pełnej poufności, w posiedzeniach tych mogą – a niekiedy nawet powinni – uczestniczyć: dyrektor finansowy i wewnętrzny audytor spółki, a także zewnętrzny biegły rewident. Komisja winna także na bieżąco dysponować raportami kierownictwa i audytorów. Dla zapewnienia dobrej wiedzy na temat sprawozdawczości i audytu spółki, członkowie komisji ds. audytu powinni mieć nieskrępowany dostęp do osób odpowiedzialnych w ramach tych obszarów oraz do wszelkich dokumentów, umów, rejestrów itp. W przypadkach, gdy dla omówienia niektórych spraw niezbędne jest wzmocnienie kwalifikacji członków komisji, może ona wynajmować niezależnych doradców i konsultantów. Przydatne jest to również dla zachowania obiektywizmu komisji – jej członkowie muszą mieć świadomość różnych aspektów poszczególnych zagadnień, a ich opinie powinny uwzględniać oceny z różnych punktów widzenia.

Kwalifikacje członków Komisji ds. Audytu

Zadania stawiane komisji ds. audytu wymagają określonych predyspozycji jej członków. Podstawowym wymogiem jest zachowanie niezależności przez wszystkich członków komisji; warunkuje to bowiem możliwość nieskrępowanego formułowania opinii i podejmowanie działań pozwalających na efektywne sprawowanie nadzoru nad procesami sprawozdawczości, kontroli i rewizji finansowej. Spotkać można wiele definicji niezależności; niektóre z nich starają się w sposób szczegółowy wskazać warunki, których spełnienie jest niezbędne, inne natomiast wyznaczają ogólne zasady i pryncypia. Amerykańska ustawa *Sarb-Ox* precyzuje kryteria uznania członka komisji za niezależnego: nie może on przyjmować żadnego wynagrodzenia ani prowizji za wszelkie doradztwo lub konsulting, ani też nie może być związany z emitentem i podmiotami odeń zależnymi, poza

¹⁸ Przykładami są: *Guidance for Audit Committees: Company reporting and audit requirements*, ICAEW, maj 2003; *Guidance for Audit Committees: Evaluating your auditors*, ICAEW, maj 2003; *Guidance for Audit Committees: Reviewing auditor independence*, ICAEW, maj 2003; *Guidance for Audit Committees: Working with your auditors*, ICAEW, maj 2003; *The AICPA Audit Committee Toolkit*, American Institute of Certified Public Accountants, 2004.

wykonywaniem zadań jako członka komisji lub rady nadzorczej¹⁹. Na ogół podkreśla się, że za niezależną można uznać taką osobę, która – wyjąwszy obowiązki związane z pełnioną funkcją członka komisji – nie ma żadnych relacji ze spółką i jej organami, które mogłyby wpływać na jej oceny i działania. Często jako warunki wykluczające niezależność podaje się np. posiadanie przez członka rady nadzorczej opcji na akcje spółki lub znaczącej ilości akcji oraz uzależnienie wynagrodzenia od wyników spółki (finansowych lub giełdowych). Sytuacje te to typowe przykłady mogące powodować okoliczności, w których – troska o własny majątek sytuację finansową – mogłyby przesłonić członkowi komisji nadrzędne cele i obowiązki wypełniane względem wszystkich interesariuszy spółki. Niektóre spółki same definiują szczegółowe kryteria, jakie musi spełnić kandydat na członka komisji ds. audytu, by mógł zostać uznanym za niezależnego. Stopień niezależności członków komisji jest tym wyższy, im większa jest rada nadzorcza i wyższa jej niezależność; niezależność zmniejsza się natomiast im większe perspektywy wzrostu spółki, a także w przypadku spółek, które od kilku okresów notują straty²⁰. Odsetek niezależnych członków komisji jest silnie zróżnicowany w poszczególnych krajach²¹.

Ze względu na konieczność sprawowania nadzoru nad całym procesem sporządzania, badania i publikacji sprawozdań finansowych, członkowie komisji winni posiadać wiedzę ekspercką z tych obszarów, a także wiedzę o działalności przedsiębiorstwa (jego produktach i usługach oraz o rynku, na jakim działa). Regulacje na ogół wymagają, by co najmniej jeden członek komisji posiadał świeże, odpowiednie doświadczenie finansowe²². Silnie wskazane jest przy tym, żeby jego wiedza była udokumentowana certyfikatem odpowiedniej organizacji zawodowej²³ (np. stowarzyszenia certyfikowanych rachunkowców lub biegłych rewidentów). Niezbędne jest także zapewnienie stałego podnoszenia kwalifikacji

¹⁹ *An Act to protect investors...*, *op. cit.*, section 301.

²⁰ A. Klein, *Economic Determinants of Audit Committee Independence*, "The Accounting Review" 2002, Vol. 77, No 2, p. 435–452.

²¹ Przykładowo, w Holandii ponad 90% komisji składało się wyłącznie z osób spełniających kryteria niezależności, w Wielkiej Brytanii – ponad 80%, natomiast we Francji i Belgii notuje się zbliżoną ilość spółek w poszczególnych badanych przedziałach reprezentacji osób niezależnych (mniej niż 1/3, mniej niż ½, ponad ½, 100%) – por. *Corporate Governance in Europe...*, *op. cit.*, p. 28.

²² Odpowiednia wiedza i doświadczenie finansowe mogą być dokumentowane: kierunkowym wykształceniem (rachunkowość lub auditing), doświadczenie na stanowisku dyrektora finansowego, głównego księgowego, kontrolera finansowego lub biegłego rewidenta, bądź też doświadczenie w nadzorowaniu osób na tych stanowiskach. Ponadto wymagana jest znajomość standardów rachunkowości, umiejętność zastosowania i oceny zasad rachunkowości, doświadczenie w sporządzaniu, badaniu, analizie lub ocenie sprawozdań uwzględniających specyfikę danej spółki, właściwe zrozumienie procedur sprawozdawczości finansowej i funkcji kontroli wewnętrznej.

²³ R. Smith, *op. cit.*, s. 9.

tych osób. Rachunkowość i zarządzanie finansowe są obszarami, w których zachodzą częste zmiany, a innowacyjność rynków finansowych oraz technik zarządzania powodują, że posiadana wiedza i umiejętności szybko się dezaktualizują. Należy zatem na bieżąco zapewnić członkom komisji udział w odpowiednich szkoleniach, które umożliwią im posiadanie aktualnej, wysokiej wiedzy z zakresu rachunkowości i prawa spółek. Mogą to być zarówno zewnętrzne szkolenia, jak i wewnętrzne kursy lub spotkania z zewnętrznymi ekspertami i doradcami.

Kolejnymi elementami kwalifikacji członków komisji ds. audytu są ich cechy osobowości i predyspozycje psychiczne do wykonywania funkcji kontrolno-nadzorczych. Sugeruje się, że głównymi cechami charakteryzującymi te osoby powinny być: sceptycyzm i odwaga²⁴. Cechy te są niezbędne dla przeprowadzania stałej analizy i oceny decyzji i działań kierownictwa i audytorów spółki. Przede wszystkim należałoby jednak podkreślić wysokie standardy moralne i silne poczucie obowiązku i odpowiedzialności. Osoby te powinny się ponadto charakteryzować uczciwością i dużą dociekliwością, a także móc odpowiednio się zaangażować w pracę komisji i poświęcać realizacji swych zadań odpowiednio dużo czasu.

Wobec powagi zadań powierzonych komisji ds. audytu oraz potrzeby posiadania bardzo wysokiej wiedzy i umiejętności, kandydaci na członków komisji powinni przechodzić staranną ocenę i selekcję. Amerykańskie Stowarzyszenie Dyplomowanych Rachunkowców w dokumencie stanowiącym materiał pomocny dla rad nadzorczych i komisji ds. audytu sugeruje przeprowadzenie skrupulatnej oceny każdego kandydata. Kandydat oceniany jest według sformalizowanego kwestionariusza, wykluczającego możliwość subiektywnych, nieuprawnionych ocen.

Ważnym elementem jest ponadto okresowe (np. raz do roku) dokonywanie samooceny komisji. Ocena taka ma służyć zapewnieniu czy członkowie komisji posiadają kwalifikacje predysponujące ich do pełnienia powierzonych im funkcji. Ocena każdorazowo powinna uwzględniać zmiany, jakie zaszły zarówno w warunkach prawnych (np. regulacje rachunkowości, prawa spółek, prawa giełdowego), jak i w funkcjonowaniu rynków i samej spółki. Taka samoocena może być przeprowadzana w różny sposób, z wykorzystaniem różnych technik, może także wykorzystywać specjalistów spoza komisji. Najważniejszym celem przeprowadzenia oceny jest identyfikacja silnych i słabych stron komisji i jej członków oraz wskazanie obszarów, w których niezbędna jest poprawa.

²⁴ *Rebuilding Public Confidence in Financial Reporting. An International Perspective*, IFAC, New York lipiec 2003, p. 28.

AICPA sugeruje następujące obszary, w jakich członkowie komisji powinni dokonać oceny²⁵:

- introspekcja – przeprowadź samoobserwację; oceń działania komisji zadając szczegółowe pytania na temat jej wpływu na spółkę, a przede wszystkim na jej proces sprawozdawczości finansowej, rocznego badania sprawozdań finansowych, relacji z niezależnym biegłym rewidentem i członkami kierownictwa spółki; w tej części należy także uwzględnić opinię przewodniczącego rady dyrektorów;
- całościowa ocena – przeprowadzić całościową ocenę wszystkich członków i przewodniczącego komisji; przewodniczący powinien rozważyć konieczność rotacji niektórych członków; należy tu uwzględnić ocenę obecności na posiedzeniach komisji i stopnia zaangażowania;
- poprawa (usprawnienie) funkcjonowania – poprosić prezesa zarządu, dyrektora finansowego, audytora wewnętrznego, zewnętrznego biegłego rewidenta o komentarze na temat działalności komisji;
- kompetencje – przeprowadzić samoocenę posiadanych kompetencji i funkcjonowania komisji²⁶;
- przywództwo – członkowie komisji powinni przeprowadzić dyskusję na temat jej przewodniczącego; w przypadku, gdy członkowie wspólnie uznają, że przewodniczący nie pełni funkcji w sposób właściwy, należy przedstawić tę kwestię przewodniczącemu rady dyrektorów.

Przeprowadzenie samooceny komisji w sposób obiektywny, szczerzy i całościowy jest zadaniem bardzo trudnym. Tym bardziej należy tu zaakcentować przymioty osobiste, jakimi winni charakteryzować się jej członkowie. Warto tu nadmienić, że istnieje szereg opracowań ułatwiających członkom komisji ds. audytu przeprowadzenie samooceny²⁷.

Sprawozdawczość z działalności komisji

Zadania nałożone na komisję ds. audytu nie mogą pozostawać wyłącznie w jej gestii. Cała rada nadzorcza ponosi odpowiedzialność za sprawowanie nadzoru nad spółką, toteż wszyscy jej członkowie powinni być regularnie informowani o poczynaniach komisji. Obowiązkiem komisji i całej rady

²⁵ *The AICPA Audit Committee Toolkit*, op. cit., p. 105 i kolejne.

²⁶ Dostępne są narzędzia ułatwiające przeprowadzenie takiej samooceny w sposób obiektywny i wszechstronny (np. www.cpa2biz.com/cpeconferences/cat.htm).

²⁷ np.: *The AICPA Audit Committee Toolkit*, op. cit., G. Gilmour, S. Wong-Ariyaporn, *Audit Committees...*, op. cit., *The Sarbanes-Oxley Act of 2002. Board and Audit Committee Roles in the Era of Corporate Reform: A White Paper*, PricewaterhouseCoopers, 2003; B.A. Davidson, C. Ebersole, *Improving the Effectiveness of Audit Committees*, "Bank Accounting & Finance" April 2002, p. 14–18.

nadzorczej jest dbałość o interesy spółki – wymaga to uwzględnienia kwestii będących przedmiotem uwagi wszystkich zainteresowanych stron. Komisja ds. audytu ma zatem obowiązek przedstawiać sprawozdania ze swojej działalności zarówno radzie nadzorczej, jak i wszystkim interesariuszom spółki.

Komisja powinna regularnie przedkładać radzie nadzorczej raporty opisujące efekty jej działalności. W szczególności w raportach tych winny być uwzględnione kwestie dotyczące: jakości i uczciwości sprawozdań finansowych spółki, spełnienia przez spółkę regulacji prawnych, działalności i niezależności zewnętrznego biegłego rewidenta spółki oraz działalności funkcji kontroli wewnętrznej w spółce²⁸. Sprawozdania komisji umożliwiają pozostałym członkom rady nadzorczej orientowanie się w kluczowych zagadnieniach, a także formułowanie ewentualnych uwag i sugestii. Kwestia ta jest bardzo ważna dla wzmocnienia efektywności funkcjonowania rady.

W krajach, w których istnieją wymogi prawne funkcjonowania komisji ds. audytu stawiany jest postulat umieszczania w publicznym raporcie rocznym spółki sprawozdania z działalności komisji ds. audytu. W sprawozdaniu tym komisja powinna przedstawić²⁹:

- zasady i procedury funkcjonowania komisji (zamieszczając jako załącznik regulamin komisji),
- zasady wyboru członków komisji ds. audytu oraz zasady oceny ich niezależności (ze wskazaniem którzy członkowie spełniają te kryteria),
- rodzaj realizowanych zadań, skład komisji, ilość odbytych spotkań itp.,
- zasady współpracy z zarządem i wewnętrznym audytorem,
- stosowane zasady i procedury wyboru biegłego rewidenta oraz zasady oceny audytora i akceptowania świadczonych przezeń usług,
- rodzaje usług pozaaudytowych, jakie są świadczone na rzecz spółki przez jej biegłego rewidenta,
- zasady wynagradzania i wysokość honorariów biegłych rewidentów (z wyodrębnieniem ceny badania sprawozdań finansowych i pozostałych usług),

Sprawozdanie komisji zamieszczone w raporcie rocznym spółki umożliwia interesariuszom upewnienie się o sprawowaniu przez radę nadzoru nad jej działalnością i ochronie wszystkich zainteresowanych stron (w szczególności – choć nie wyłącznie – akcjonariuszy)³⁰.

²⁸ *The Sarbanes–Oxley Act of 2002*..., PricewaterhouseCoopers, *op. cit.*, p. 29.

²⁹ *Ibidem*, p. 30

³⁰ Badania przeprowadzone na próbie 150 raportów spółek w USA wskazały, że to, co komisje ujawniają w raporcie na temat swych zadań i prowadzonych działań różni się od zadań, które zostały im delegowane w regulaminie. J.V. Carcello et al, *Disclosures in Audit Committee Charters and Reports*, "Accounting Horizons" 2002, Vol. 16, No 4, p. 291–304.

Polskie regulacje dotyczące komisji ds. audytu

Zarówno polskie prawodawstwo, jak i rekomendacje środowiskowe, nie stawiają wymogu tworzenia odrębnej komisji ds. audytu. Jej obowiązki są więc wykonywane przez radę nadzorczą. Nie ma wszakże zakazu tworzenia komisji – spółki mogą dobrowolnie wyodrębnić taki organ w radzie nadzorczej. Polskie kodeksy ładu korporacyjnego zawierają część rekomendacji i wytycznych, odnoszących się do kwestii, jakie zwykle są w zakresie obowiązków komisji.

Tzw. kodeks gdański³¹ uwzględnia wśród postulatów kwestię dotyczącą ujawniania przez spółkę informacji: „Spółka powinna zapewnić efektywny dostęp do informacji niezbędnych do oceny sytuacji i perspektyw spółki oraz sposobu jej funkcjonowania i rozwiązań w zakresie nadzoru korporacyjnego”. Kodeks doprecyzowuje, że dostęp do istotnych informacji o spółce winien być łatwy i równomierny, przy rozsądnych kosztach (dla spółki). Dodatkowo, rada nadzorcza powinna co roku przedstawić akcjonariuszom informacje dotyczące oceny sytuacji i perspektyw spółki, funkcjonowania nadzoru korporacyjnego i systemu kontroli wewnętrznej oraz polityki informacyjnej spółki. Kolejny postulat odnosi się do wyboru biegłego rewidenta – kodeks stanowi „Sposób wyboru audytora powinien zapewnić niezależność³² jego opinii”. Audytor powinien być wybierany przez radę nadzorczą, bądź też przez nią rekomendowany do wyboru przez walne zgromadzenie akcjonariuszy. Zaleca się, by audytor był zmieniany co najmniej raz na pięć lat. Przy wyborze biegłego rewidenta należy poddać ocenie wysokość kosztów innych usług świadczonych w ciągu ostatnich dwóch lat przez tę samą spółkę, jak i podmioty z nią powiązane; wynagrodzenie audytora za owe pozostałe usługi w danym roku winno być upublicznione.

Kodeks obowiązujący polskie spółki giełdowe³³ wśród podstawowych zasad wymienia konieczność uwzględnienia przy wyborze podmiotu mającego świadczyć usługi eksperckie (w szczególności usługi biegłego rewidenta), czy istnieją okoliczności ograniczające niezależność tego podmiotu przy wykonywaniu powierzonych mu zadań. Ponadto, wśród wykazu dobrych praktyk zawarto wskazanie, że rada nadzorcza powinna zawierać w raporcie rocznym ocenę spółki. Dokument precyzuje także wymogi odnośnie członków rady nadzorczej: osoba ta winna posiadać należyte wykształcenie,

³¹ *Kodeks Nadzoru Korporacyjnego*, IBnGR, Polskie Forum Corporate Governance, Gdańsk 2002.

³² Ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości (tekst jednolity Dz. U. 2002, nr 76, poz. 964, ze zm.) zawiera listę sytuacji, które ograniczają niezależność i bezstronność biegłego rewidenta; dodatkowo Krajowa Izba Biegłych Rewidentów ustanawia normy wykonywania zawodu.

³³ *Dobre praktyki w spółkach publicznych w 2002 r.*, Komitet Dobrych Praktyk Forum Corporate Governance, lipiec 2002.

doświadczenie zawodowe oraz doświadczenie życiowe, reprezentować wysoki poziom moralny oraz być w stanie poświęcić niezbędną ilość czasu, pozwalającą jej w sposób właściwy wykonywać swoje funkcje. Przynajmniej połowę rady powinni stanowić członkowie niezależności (tj. osoby wolne od jakichkolwiek powiązań ze spółką i akcjonariuszami lub pracownikami). Tu również odnajdziemy dobre praktyki dotyczące biegłego rewidenta: powinien on być wybrany (przez radę nadzorczą lub na podstawie rekomendacji rady) w taki sposób, aby była zapewniona niezależność przy realizacji powierzonych mu zadań, a ponadto należy dokonywać zmiany audytora co najmniej co pięć lat. W zakresie przekazywania przez spółkę informacji „Dobre praktyki” wymagają, by spółka posiadała procedury i zasady dotyczące jej polityki informacyjnej, zapewniającej „rzetelne i spójne informacje o spółce”, a także by udostępniała ona w swej siedzibie i na stronach internetowych sprawozdania finansowe³⁴.

Podsumowanie

Wymóg, czy choćby rekomendacja powołania w radzie nadzorczej komisji ds. audytu ma zwiększyć kontrolę nad spółką i jej kierownictwem, a tym samym wzmocnić wiarygodność jej sprawozdań finansowych. Jakkolwiek często można spotkać zarzuty, że koszty powoływania i funkcjonowania komisji są znaczne i w dużym stopniu obciążają wynik finansowy spółki, to jednak na ogół korzyści wynikające z działania tej komisji są na tyle znaczące, że uzasadniają podjęty trud i przeznaczone zasoby.

Aby jednak działalność komisji była oceniona pozytywnie, musi się ona charakteryzować dużą efektywnością. Spełnienie tego warunku jest możliwe tylko wówczas, gdy do komisji delegowane są osoby o wysokich kwalifikacjach i właściwych cechach osobowości, z powagą realizujących powierzoną im funkcję, a zadania komisji są należycie zdefiniowane i przeprowadzane. W raporcie *Blue Ribbon Committee* podkreśla się, że miarą efektywności komisji jest nie to, czy wypełnia wymogi stawiane jej przez regulacje prawne, lecz postawa jej członków oraz to w jaki sposób wdrażają w czyn świadomość i zrozumienie swych obowiązków³⁵. Konieczne jest przy tym by działania, rekomendacje i postawa członków komisji ds. audytu, były przenoszone na działania i postawę całej rady nadzorczej.

³⁴ Wydaje się to być przeoczeniem: bardziej pożądaną byłaby publikacja całego raportu rocznego lub okresowego.

³⁵ *Report and Recommendations of the Blue Ribbon Committee on Improving the Effectiveness of Corporate Audit Committees*, NYSE, NASD 1999.

Na ogół podkreśla się, że na efektywność komisji ds. audytu wpływają w głównej mierze:

- ustanowienie formalnego regulaminu oraz sprecyzowanie zadań i zasad funkcjonowania komisji,
- zapewnienie komisji odpowiednich zasobów (w tym także niezbędnego dodatkowego doradztwa i konsultacji),
- wybór członków o odpowiednio wysokich kwalifikacjach,
- właściwe zrozumienie działalności przedsiębiorstwa,
- faktyczna i postrzegana niezależność członków komisji,
- promowanie wysokiego standardu moralnego,
- stałe podnoszenie kwalifikacji członków komisji i regularne przeprowadzanie ocen (samooceny oraz oceny przez przewodniczącego komisji i rady nadzorczej),
- regularne odbywanie posiedzeń i odpowiednio wczesne dostarczanie materiałów na spotkania,
- stała, bieżąca komunikacja z kierownictwem spółki oraz jej audytorami (wewnętrznymi i zewnętrznymi),
- stała, bieżąca współpraca z całą radą nadzorczą i wdrażanie przez radę rekomendacji komisji.

Skutki właściwego funkcjonowania komisji powinny zwykle przejawiać się w polepszeniu efektów działalności przedsiębiorstwa: jest ono lepiej zarządzane, w lepszym stopniu kontroluje ponoszone ryzyko, usprawnia wewnętrzne procesy. Nade wszystko zaś staje się spółką bardziej wiarygodną i może zaskarbić sobie zaufanie interesariuszy. W konsekwencji potencjalnie poprawie ulega jego wizerunek na rynku, dzięki czemu zyskuje lepszą współpracę z kontrahentami (klientami i dostawcami), regulatorami i dostawcami kapitału. Przeprowadzone badania potwierdzają tezę, że istnienie niezależnych komisji ds. audytu pozytywnie wpływa na proces sprawozdawczości finansowej³⁶ i niezależnej weryfikacji sprawozdań³⁷.

³⁶ Większość badań wskazuje na silny pozytywny związek między niezależnością członków komisji ds. audytu a jakością sprawozdań finansowych (patrz np. J.V. Carcello, T.L. Neal, *Audit Committee Independence and Disclosure: choice for financially distressed firms*, "Corporate Governance" 2003, Vol. 11, No 4, p. 289–299). Niektóre jednak badania dowodzą, że efektywność komisji nie jest uzależniona od tego, czy w większości składa się ona z niezależnych członków; rezultaty tych badań przytacza: A. Klein, *Likely Effects of Stock Exchange Governance Proposals and Sarbanes–Oxley on Corporate Boards and Financial Reporting*, „Accounting Horizons” 2003, Vol. 17, No 4, p. 343–355.

³⁷ Zaobserwowano silny pozytywny związek między niezależnością komisji ds. audytu i poziomem jej wiedzy, a wysokością wynagrodzenia za badanie sprawozdań finansowych, formułując na tej podstawie wniosek, że wyższa cena oznacza wyższą jakość tych usług, a zatem niezależność i wiedza członków komisji zwiększają nadzór nad relacjami kierownictwa spółki z jej audytorami – L.J. Abbot et al., *The Association Between Audit Committee Characteristics and Audit Fees*, „Auditing: A Journal of Practice & Theory” 2003, Vol. 22, No 2, p. 17–32.

Nie brak jednak opinii, że komisja ds. audytu nie jest w stanie efektywnie przeprowadzać powierzonych jej zadań, gdyż nie posiada odpowiedniej wiedzy, czasu i środków, by uważnie badać wszystkie szczegóły związane ze sprawozdaniem finansowym i kontrolą wewnętrzną, a ponadto jej członkowie są zależni od dostarczania informacji przez zarząd i rewidentów, których praca ma podlegać ocenie. Zwraca się także uwagę na fakt, że i postulat niezależności jest w praktyce niezmiennie rzadko spełniany³⁸.

Sformułowanie wymogu istnienia komisji ds. audytu wynika w istocie z zaobserwowania nieefektywności rady nadzorczej, której członkowie – bądź to na skutek niskich kwalifikacji, bądź to zbyt małego zaangażowania w realizację powierzonych im zadań – nie byli w stanie w wielu przypadkach sprawować skutecznego nadzoru nad spółką, jej kierownictwem i audytorem. Powołuje się zatem specjalną komisję, która przejmuje obowiązki całej rady. Co wszakże począć, gdy i komisja ds. audytu nie sprostą swym obowiązkom? Czy będą tworzone kolejne ciała nadzorcze i kontrolne? Takie ujęcie problemu każe powrócić do źródeł problemów z wiarygodnością spółek i tym mocniej zaakcentować potrzebę silniejszego zaakcentowania konieczności przestrzegania zawodowych kodeksów etycznych. Przyczyną utraty wiarygodności są bowiem niewłaściwe postawy kierownictwa spółek, a częstokroć także i biegłych rewidentów. Ustanowienie kontroli nie wykorzeni jednak złych postaw i przyzwyczajęń.

Literatura:

Abbot L.J. et al., *The Association Between Audit Committee Characteristics and Audit Fees*, „Auditing: A Journal of Practice & Theory” 2003, Vol. 22, No 2.

An Act to protect investors by improving the accuracy and reliability of corporate disclosures made pursuant to the securities laws, and for other purposes (Sarbanes – Oxley Act), HR 3763, 23.01.2002.

Carcello J.V. et al, *Disclosures in Audit Committee Charters and Reports*, “Accounting Horizons” 2002, Vol. 16, No 4.

Carcello J.V., Neal T.L., *Audit Committee Independence and Disclosure: choice for financially distressed firms*, “Corporate Governance” 2003, Vol. 11, No 4.

Corporate Governance in Europe – KPMG Survey 2001/02, KPMG, 2002.

Wniosek ten nie jest jednak jedynym wyjaśnieniem wyników badań; nie można bowiem wykluczyć, że wyższa cena za badanie sprawozdań wynika z kalkulacji kosztów zwiększonego ryzyka wykrycia przez radę nadzorczą nieprawidłowości popełnionych lub niewykrytych przez audytora.

³⁸ N. George, *Audit Committees: the solution to quality financial reporting?*, “CPA Journal” 2003, p. 6–9.

Davidson B.A., C. Ebersole, *Improving the Effectiveness of Audit Committees*, "Bank Accounting & Finance" 2002.

Discussion Paper on the Financial Reporting and Audit Aspects of Corporate Governance, FEE, Bruksela 2003.

Dobre praktyki w spółkach publicznych w 2002 r., Komitet Dobrych Praktyk Forum Corporate Governance, lipiec 2002.

George N., *Audit Committees: the solution to quality financial reporting?*, "CPA Journal" 2003.

Gilmour G., Wong-Ariyaporn S., *Audit Committees. Good practices for meeting market expectations*, PricewaterhouseCoopers 2003.

Guidance for Audit Committees: Company reporting and audit requirements, ICAEW 2003.

Guidance for Audit Committees: Evaluating your auditors, ICAEW 2003.

Guidance for Audit Committees: Reviewing auditor independence, ICAEW 2003.

Guidance for Audit Committees: Working with your auditors, ICAEW 2003.

Higgs D., *Review of the role and effectiveness of non-executive directors*, Londyn 2003.

Implementing Turnbull: a boardroom briefing, ICAEW 1999.

Improving Financial Management, Financial Reporting and Corporate Governance, FEI 2002.

Klein A., *Economic Determinants of Audit Committee independence*, "The Accounting Review" 2002, Vol. 77, No 2.

Klein A., *Likely Effects of Stock Exchange Governance Proposals and Sarbanes-Oxley on Corporate Boards and Financial Reporting*, „Accounting Horizons" 2003, Vol. 17, No 4.

Kodeks Nadzoru Korporacyjnego, Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową, Polskie Forum Corporate Governance, Gdańsk 2002.

Kroeger B., *What Audit Committees should ask about internal controls*, "CrossCurrents" 2003, Issue 15.

Principles of Auditor Independence and the Role of Corporate Governance in Monitoring the Auditor's Independence, A Statement of the Technical Committee of the International Organization of Securities Commissions, IOSCO 2002.

Principles of Corporate Governance, The Business Roundtable 2002.

Proposed Revised Code of Ethics for Professional Accountants (Exposure Draft), IFAC 2003.

Rebuilding Public Confidence in Financial Reporting. An International Perspective, IFAC, New York 2003.

Reinforcing the statutory audit in the EU, Communication from the Commission to the Council and the European Parliament, 2003 (03/10826 rev3).

Report and Recommendations of the Blue Ribbon Committee on Improving the Effectiveness of Corporate Audit Committees, NYSE, NASD 1999.

Report of the Committee on the Financial Aspects of Corporate Governance (Cadbury report), Gee and Co. Ltd., London 1992.

Report of the Committee on Corporate Governance (Hampel report), 1998.

Smith R., *Audit Committees. Combined Code Guidance*, Financial Reporting Council, Londyn 2003.

Tamowicz P., Dzierżanowski M., *Biała księga nadzoru korporacyjnego*, Gdańsk 2002.

The AICPA Audit Committee Toolkit, American Institute of Certified Public Accountants, 2004.

The AICPA Plain English Guide to Independence, AICPA, czerwiec 2003.

The Combined Code on Corporate Governance, Financial Reporting Council, lipiec 2003.

The Sarbanes-Oxley Act of 2002. Board and Audit Committee Roles in the Era of Corporate Reform: A White Paper, PricewaterhouseCoopers, 2003.

Turnbull: *Internal Control: Guidance for Directors on the Combined Code*, ICAEW 1999.

Streszczenie

Oslabienie zaufania inwestorów do sprawozdań finansowych spowodowane licznymi skandalami na wielką skalę powoduje negatywne skutki dla rynków finansowych i całej gospodarki. Zarówno regulatorzy, jak i ciała środowiskowe i zawodowe podejmują wiele działań, mających skutkować poprawą wiarygodności spółek i przekazywanych przez nie informacji. Wiele z tych działań odnosi się do zwiększenia nadzoru nad podmiotami gospodarczymi i procesem sprawozdawczości finansowej, a także do zmian standardów rachunkowości. Niniejszy referat poświęcony jest zagadnieniom związanym z funkcjonowaniem komisji ds. audytu – organu wydzielonego z rady nadzorczej, odpowiedzialnego za zagwarantowanie uczciwości sprawozdań finansowych spółki. Przedstawiono regulacje związane z powoływaniem i działalnością komisji, omówiono zadania tego organu oraz związane z nimi kwalifikacje osób w nim pracujących. Zaakcentowano także czynniki wpływające na efektywność pracy komisji ds. audytu.

Summary

The investors' trust and confidence in financial statements has been weakened after the series of accounting scandals – this causes negative consequences for the financial markets and the whole economy. Regulators, as well as professional bodies undertake many actions in order to restore the credibility of companies and information disclosed by them. Many of those undertakings relate to the increase the supervision and control over the companies, some concern the changes in the accounting standards. The paper presents the aspects regarding the activity of the audit committee – the body formed within the board of directors, being responsible for ensuring the integrity of financial statements. The regulations concerning the audit committee and its duties have been outlined, and the qualifications of the committee members have been stressed. Issues relating to the effectiveness of the audit committee have also been presented.